

CAP A LA DEMOCRÀCIA ECONÒMICA: ÉS POSSIBLE UNA ALTERNATIVA AL CAPITALISME?

Toni Comín

Diputat del Parlament de Catalunya. Professor de Ciències Socials a ESADE

Ponència transcrita

Aquesta conferència vam pensar que era oportuna per tancar el cicle però jo volia començar precisament explicant que el tipus de reflexió que avui volia posar sobre la taula, que de fet és portar aquí a debat la reflexió que hem anat construint amb gent al llarg del llibre *Democràcia econòmica. Vers una alternativa al capitalisme* és una reflexió vàlida amb crisi o sense crisi. Potser en un moment de crisi les orelles estan més atentes a discursos d'aquest perfil però no és una reflexió que la crisi faci ni més ni menys necessària, perquè la necessitat de pensar alternatives al capitalisme és una cosa que té a veure amb la naturalesa del sistema, la seva naturalesa quan té crisi i quan no té crisi. Probablement el que passa és que quan té crisi alguns dels defectes estructurals del sistema són més evidents. Però jo volia començar dient que ningú es pensi que és un discurs construït de manera conjuntural podríem dir amb motiu de la crisi perquè la necessitat i l'oportunitat de buscar i d'intentar anar construint una alternativa al capitalisme és consubstancial a l'esquerra. De fet, jo diria que l'esquerra neix justament de la convicció que hi ha una incompatibilitat insoluble entre l'ideal de la justícia social i el sistema econòmic capitalista. Per això neix l'esquerra com a tradició ideològica a finals del segle XVIII i principis del segle XIX, la convicció que està naixent un nou model que té moltes virtuts des del punt de vista de l'eficàcia, del creixement econòmic, etc., però que aquesta nova manera d'organitzar la vida econòmica és incompatible amb la idea que té la pròpia esquerra de justícia social, però que la idea que té l'esquerra de justícia social de fet no és més que la idea que té la modernitat de justícia social, o sigui l'esquerra el que fa és confrontar els ideals il·lustrats: la igualtat, la llibertat, la fraternitat, amb el capitalisme i dir, senyors, això difícilment serà reconciliable. I és amb aquesta intenció d'antagonisme en relació al model econòmic capitalista que es pot identificar l'esquerra. I quan l'esquerra va perdent per un motiu o per un altre aquesta vocació antagonista en relació al sistema econòmic capitalista, que és evident que ja les circumstàncies històriques al llarg del segle XIX i del segle XX han canviat tant que fa que aquest antagonisme s'hagi hagut de modular i d'expressar de maneres noves i diferents, però l'esquerra sempre tindrà la necessitat de no perdre-la aquesta voluntat antagonista, aquesta vocació antagonista en relació amb el sistema capitalista. I quan l'esquerra ha perdut aquesta vocació antagonista ha entrat en crisi, en crisi diguem tràgica, en crisi dolorosa. Per tant, jo el primer que volia dir és que la crisi ens fa entendre les desgràcies del capitalisme d'una manera més lúcida però, en tot cas, la reflexió que fem avui val amb crisi o sense. Ho dic perquè de fet el cicle ha anat bastant vinculat a una reflexió –pels que heu vingut a totes les sessions- a l'entorn de la crisi i ara acaba amb aquesta proposta d'avui que està molt bé en aquest moment en què estem tots amb les orelles més obertes, però que és una reflexió que venia de molt abans.

Jo us deia que la raó de ser de l'esquerra és aquest antagonisme en relació al sistema capitalista i comencem, segueixo una mica amb la introducció, per què l'antagonisme de l'esquerra en relació amb el capitalisme ha quedat una mica desdibuixat? Jo diria, per un èxit i per un fracàs. Per un èxit perquè l'esquerra en la seva versió reformista, deixeu-me dir-ho així, socialdemòcrata, ha aconseguit domesticar-lo bastant, en uns llocs més en altres menys però ha aconseguit domesticar-lo aquest sistema en

antagonisme en relació antagònica amb el qual va néixer. Els sindicats, tota una feina que la socialdemocràcia mai hagués pogut fer si no hagués existit el comunisme i els partits comunistes, perquè la feina des del punt de vista de les polítiques públiques potser sí que la va fer la socialdemocràcia però la va poder fer perquè existien uns partits comunistes i una alternativa comunista. En tot cas, hi ha hagut un èxit en aquesta estratègia de domesticació del sistema. Hi ha un altre motiu pel qual l'antagonisme ha quedat desdibuixat que podríem dir que és més un fracàs, perquè és clar, la socialdemocràcia, l'Estat del Benestar, el reformisme, domesticuen el sistema però ja sabem que no el depassen i arribat un moment donat ni tan sols aspiren a despassar-lo, fan una renúncia explícita a despassar el sistema, consideren que el sistema domesticat ja és prou compatible amb els ideals de justícia i amb els ideals moderns de la igualtat, la llibertat i la fraternitat. I aquí es para. Molt bé. Per tant no és un antagonisme el del reformisme, el de la socialdemocràcia, no és un antagonisme fins a les últimes conseqüències. No ho és. Però quin era l'antagonisme fins a les últimes conseqüències? No cal que ens entretinguem en això perquè ja ho sabem tots, el del sistema d'economia planificada, d'economia sense mercat, d'economia centralitzada, d'economia estatalitzada, diguem-li el nom que vulguem, molts n'han dit "comunisme", etc. Amb això tampoc no tinguem manies, els models que sí que són una alternativa en el sentit radical de la paraula a un sistema de producció capitalista, un sistema amb propietat privada dels mitjans de producció, amb mercat, etc., aquests sistemes que han portat l'antagonisme fins a les últimes conseqüències, l'any 89 demostren els seus límits, a més són uns límits que queden demostrats de manera irreversible. Però podem dir que des del punt de vista de les ciències socials han quedat demostrats els límits infranquejables d'una economia de planificació centralitzada, límits tant pel que fa a l'eficiència, com límits pel que fa a les llibertats polítiques i els drets civils -que va junt-, una acumulació de poder econòmic tan bestial va de la mà d'una acumulació de poder polític despòtic com el que es va demostrar en aquests països. Però hauríem de posar moltes notes a peu de pàgina i no és el tema d'avui i no ho farem. Una nota a peu de pàgina és que a Rússia fins l'any 2006 no van recuperar la renda per càpita que tenien l'any 89. Vull dir límits perquè el sistema de planificació centralitzada i perquè s'ha demostrat que és ineficient, sí, és veritat, s'ha demostrat que és ineficient però quan aquests països han fet la transició d'una economia de planificació central a una economia de mercat el primer que els hi ha passat és que han tingut una caiguda de la renda per càpita clamorosa, tampoc ens en oblidem, això quedi per la història econòmica. I per tant al principi encara ha estat més ineficient el sistema capitalista allà que el sistema de planificació central. Però ara ja tornen a tenir la renda per càpita del 89 i seguiran creixent. I no ens posem ara a discutir -tampoc és el tema d'avui- però hi ha països que encara mantenen aquest model de planificació central -Cuba és l'exemple- que no tenen una situació social pitjor que la de Jamaica o la d'Haití. Vull dir que hauríem de posar molts matisos. Com que no és el tema d'avui, el que sí podem acceptar de l'esquerra és que si l'antagonisme en relació al model de producció capitalista vol dir treballar per una economia de planificació centralitzada doncs malament aniríem. Jo entenc que en això estem bastant d'acord.

Per tant, és clar, crisi d'identitat de l'esquerra, perquè en un cas l'antagonisme ha funcionat però s'ha quedat a mig camí i en l'altre cas l'antagonisme ha anat fins el final però no ha funcionat. Podríem resumir-ho així. I a més a més jo crec que passa una cosa que també l'hem dit i l'hem repetit moltes vegades però és que ara es demostra d'una manera tan evident que és que després de la caiguda del Mur l'any 89 la socialdemocràcia hagués pogut treure pit, hagués pogut dir la manera de domesticar el sistema que funciona és la meva, l'altra no. Però no va passar això, la socialdemocràcia es va posar a la defensiva i qui va treure pit precisament va ser el sistema i la ideologia neoliberal que l'acompanya. Per tant, d'alguna manera què passa després de l'any 89? Que les pròpies socialdemocràcies, el propi reformisme, perd capacitat per domesticar el sistema. Aquesta socialdemocràcia a la defensiva a partir dels anys 90 que perd capacitat per domesticar el sistema, el que fa és, fins i tot

explícitament, arraconar aquesta vocació antagonista i la manera més clara d'explicar això que estic dient es diu Toni Blair. Les terceres vies, Toni Blair, Schroeder, són uns senyors que explícitament renuncien a la vocació antagonista –perdoneu que repeteixi tant això però és que jo crec que és una de les idees que hem de poder pensar- i, per tant, posen les bases per a una crisi d'identitat brutal de l'esquerra que es demostra de manera claríssima i estrepitosa a les últimes eleccions europees. És a dir, “de aquelles polvos vinieron estos lodos”. Jo entenc que la crisi que té la socialdemocràcia en aquests moments a Europa, que és la crisi més profunda que ha tingut des de la Segona Guerra Mundial, perquè està en crisi a Itàlia, està en crisi a Alemanya, està en crisi a Gran Bretanya i està en crisi a França, i la crisi no es mostra només en els resultats electorals, que també, es demostra en la fragmentació del projecte que hi ha dins de cadascun dels grans partits socialistes europeus, estan partits, estan desorientats i estan electoralment perduts en aquests moments, molt perduts, la socialdemocràcia té el problema de fracàs electoral / desorientació estratègica més gran dels últims cinquanta anys. Doncs jo entenc que tot això té a veure amb una esquerra que, Toni Blair mediante, renuncia a la seva raó de ser originària. Tu pots dir que has domesticat molt el sistema però tu has de mantenir d'alguna manera clara que la teva raó de ser és la tensió antagonista amb una manera d'organitzar la propietat dels mitjans de producció, l'assignació de recursos, la distribució de la riquesa i tu has nascut per això i si quan tu senyor Blair governes Anglaterra –perdoneu aquesta introducció tan llarga i anirem ràpidament cap el tema- o tu senyor Schroeder quan governes Alemanya durant vuit - deu anys et pregunten ¿i van disminuir les desigualtats a Anglaterra durant l'etapa que va governar el Partit Laborista amb Toni Blair? Era Anglaterra una societat una mica més igualitària abans de Blair que després de Blair? Doncs no. No vol dir que no fes coses d'esquerra, va reduir la pobresa infantil, però la globalització complica les coses, i una part de les desigualtats que ells no han corregit són noves, per tant van haver de gestionar noves desigualtats provocades per la globalització. Vull dir, les coses són complicades, però en tot cas que a un socialdemòcrata li duguin ¿i quan vostè va marxar el seu país era menys desigual que quan va arribar? i la resposta sigui que no, doncs tant per tant ens quedem amb l'original, tant per tant, si la socialdemocràcia, si el reformisme no té un projecte alternatiu, per què l'electorat europeu hauria de votar al reformisme? És normal, es queden amb l'original i governen les dretes. Ho dic una mica en el sentit que el context en el qual es fa aquesta reflexió sobre la crisi econòmica no és tant la crisi, que també, sinó aquest trajecte dels últims deu - quinze anys que ha fet que aquest ADN que li dona identitat a l'esquerra s'hagi anat desdibuixant.

També és veritat que en aquest sentit diu hi ha més esquerres a part del reformisme, sí, tenim a Europa una esquerra molt dividida. De fet, si un es para a pensar els mapes electorals no és que Europa s'hagi tornat de dretes perquè totes les esquerres dividides i fragmentades ja fan un cinquanta o un cinquanta i pico per cent: a Itàlia, a França, a Alemanya, etc., però tens una esquerra dividida entre aquesta socialdemocràcia desorientada i, per l'altre cantó, una esquerra que ha recuperat la consciència que sense antagonisme, que sense una certa dosi d'anticapitalisme, deixeu-me dir-ho així encara que soni molt radical i molt retòric potser, o democràcia postcapitalista, digues-li com vulguis, d'inconformisme en relació amb el sistema econòmic, una certa dosi, sense això l'esquerra està perduda perquè, tant per tant, millor l'original. Però aquesta esquerra més radical, que està en auge des del punt de vista electoral, com a mínim tampoc pot ara mateix presentar una alternativa en el ple sentit de la paraula, perquè no la té, no perquè no la vulgui, perquè no la té, perquè si l'alternativa és recuperar la vella lògica estatalitzadora no estem parlant d'una alternativa de futur, estem parlant d'una alternativa de passat. Vull dir que el problema no és senzill, el context en el qual intentem tots pensar i treballar no és senzill.

Llavors, en aquest marc, en aquest context, què cal fer. Nosaltres enteníem, quan dic nosaltres dic tots els que hem participat d'aquesta aventura que hem acabat dient democràcia econòmica, que tampoc és que haguem fet res molt original, hem ajuntat

idees de filosofia política que hem trobat per aquí, idees d'economistes que hem trobat per allà, experiències pràctiques que hem trobat per entremig, i hem intentat ajuntar-ho tot i donar-li una coherència. Però d'entrada en aquest marc, què entenem que cal fer? Doncs entenem que cal fer dues coses. Primer, una certa reconstrucció ideològica de tota aquesta vocació d'antagonisme en relació al sistema, perquè jo entenc que al final la caiguda del Mur ens va complicar la vida en el sentit que els fonaments ideològics d'aquest antagonisme anticapitalista van aparèixer als ulls de tots com una mica envellits, com una mica caducs. Per què hauríem de seguir-nos creient que el capitalisme és incompatible amb els ideals il·lustrats? Per què ens hem de seguir creient que hi ha una incompatibilitat entre els principis de justícia, els principis que haurien d'informar una societat justa, i un sistema de producció que també té molts avantatges? Nosaltres, mentre fèiem el llibre, l'opció que vam prendre va ser dir intentem fer aquest procés de reconstrucció ideològica però acudint a aquell tipus de discurs que ha quedat probablement més al marge del que ha estat la batalla ideològica, la batalla dins l'opinió pública, però que és un discurs que acadèmicament es coneix com la filosofia política, que té justament la pretensió de construir el que diem teories de la justícia, que precisament serveixin per ordenar de la manera més rigorosa possible les nostres idees en relació a la justícia social. O sigui hi ha una cosa que es diu filosofia política que té com a objectiu explicar bé i de manera rigorosa què vol dir això de la justícia social: què és la justícia social, quins són els principis en els quals es fonamenta la justícia social i, després, a partir d'aquí, podem fer un cert judici en relació als sistemes econòmics que tenim o als que podem tenir, o als que ens podem imaginar.

I és clar això de la filosofia política és molt acadèmic però és molt apassionant, perquè hi ha hagut gran pensament polític en la filosofia política contemporània, i quan un comença a rascar es comença a trobar amb una sèrie de sorpreses. Perquè tot i ser un debat acadèmic, o teòric, o filosòfic, i per tant que no està lligat a la batalla ideològica quotidiana, sí que dins de la filosofia política trobem les grans tradicions ideològiques dels nostres temps: trobem la filosofia política liberal, la filosofia política d'arrel marxista i el més gran dels pensadors, dels filòsofs polítics –el més gran és una manera de parlar-, el que ha servit de punt de partida de la filosofia política contemporània, el senyor que es va posar a pensar en això de la justícia social d'una manera teòricament més consistent, és d'opció liberal, es diu John Rawls, que és un liberal igualitarista, per tant seria l'hereu de tot el pensament liberal, el pensament liberal que passa per Locke i per Rousseau, i aquest senyor fa una teoria de la justícia preciosa on ell, partint dels principis liberals... el gran hereu des del punt de vista de la filosofia de la tradició liberal, fa una teoria de la justícia que li permet concloure: senyors, des del punt de vista liberal, si l'agafem honestament, el neoliberalisme, que ell en diu un liberalisme igualitarista, perquè els ideals liberals que són els ideals il·lustrats de la llibertat, la igualtat i la fraternitat, són uns ideals molt compromesos amb l'igualitarisme, hem de dir –és una discussió filosòfica dels anys 70 i 80- que el capitalisme és impossible que compleixi mai a la vida els principis de justícia. O sigui, tenim una primera condemna, deixeu-me dir-ho així, des de la filosofia política liberal del capitalisme.

Això és molt útil. Després de l'any 89, sincerament, encara que aquest senyor digués això l'any 70 i l'any 80, és molt útil que la filosofia política t'ajudi a defensar-te d'una mena d'hegemonia ideològica neoliberal. Fixeu-vos el joc contradictori de paraules que hi ha aquí, que ens deia el final de la història, que ens deia que després del sistema capitalista no hi podia haver res, que ens deia una cosa tan científica com que la història econòmica de la humanitat s'havia acabat. La història econòmica de la humanitat s'ha acabat. Home, jo no sé però als que saben una mica d'història econòmica els hi semblarà poc versemblant, no, que un bon dia s'atura la història econòmica de la humanitat? Doncs Rawls ens diu, jo no sé història econòmica però sí sé de teories de la justícia i el capitalisme és incompatible amb la teoria de la justícia liberal. Però encara va més lluny i diu que l'Estat del Benestar també, l'Estat del

Benestar arregla una mica les coses però els problemes que té el capitalisme en relació a la justícia, l'Estat del Benestar tampoc els arregla. Per què quins són els problemes que té el capitalisme en relació a la justícia? Doncs ell diu el que fa una teoria de la justícia és mirar quines desigualtats genera un sistema econòmic de manera necessària i veure si aquestes desigualtats les podem donar per justes o per injustes. I el capitalisme genera molts tipus de desigualtats però principalment en genera dos.

Una font de desigualtat que està funcionant cada dia quan obren les empreses i les borses és la desigualtat que hi ha en l'accés als mitjans de producció i en l'accés al capital. Això és una font de desigualtat que cada dia es dedica a repartir anti igualitàriament ja no els béns i la riquesa, aquesta font de desigualtat es dedica a repartir anti igualitàriament les oportunitats de la gent, que encara és més important. Els béns primaris, que és el que diu Rawls, que és el que hem de repartir, no són només la renda, la riquesa, són les oportunitats, fins i tot ell diu l'autoestima, les bases per l'autorespecte. Doncs el desigual accés dels ciutadans al capital, als mitjans de producció és una font de desigualtat, una desigualtat en l'autoestima, desigualtat en les oportunitats i desigualtat en la renda i en la riquesa i Rawls diu aquesta desigualtat no la podem considerar compatible amb l'ideal de justícia, un ideal pensat des del liberalisme. Però a més encara hi ha una altra font de desigualtat.

Aquesta seria la desigualtat que trobem en el mercat financer, però després encara tenim una altra font de desigualtat que és la desigualtat que es dona, cada dia, 24 hores, en els mercats de treball. Els mercats de treball, la manera de repartir, d'organitzar l'estructura salarial d'un sistema econòmic capitalista, com organitza el mercat de treball i com organitza la distribució salarial és impressionant per l'eficiència i per la productivitat, segurament, però en això Rawls també és d'una gran ajuda perquè diu, però seguim com abans, seguim repartint les rendes, les oportunitats i l'autoestima de la gent i més coses que podríem dir, d'una manera anti igualitària, però a més aquesta desigualtat no és justa. Fixeu-vos, quin és el principi, és clar això pot semblar una cosa molt teòrica, però és el que fem servir per legitimar el sistema cada dia quan el fem funcionar o quan l'expliquem a les universitats, ¿quin és el principi que fa que un senyor cobri 4 i l'altre 24?, que és una de les principals fonts de desigualtat i, diria Rawls, d'injustícia d'un sistema capitalista. Doncs se suposa que a la gent se li paga en funció del que la teoria econòmica diu la seva productivitat marginal, la productivitat marginal de les diferents feines i els salaris en principi han de correspondre a la productivitat marginal. Això, per la teoria econòmica clàssica garanteix dues coses: l'eficiència del sistema, de les empreses, del mercat, dels mercats de treball, i garanteix la justícia. Seria com una mirada meritocràtica, si a cadascú se li paga en funció de la seva productivitat marginal doncs tampoc podem pensar que el sistema és tan aberrant, des del punt de vista de la desigualtat i de la injustícia, no? Però és clar hi ha dues coses. Una primera que Rawls diu és que en cas que això fos així, no s'atén als més elementals principis de justícia fer les coses d'aquesta manera, perquè la productivitat marginal està molt condicionada per la sort que ha tingut un a la vida, que té a veure amb els talents amb els quals ha nascut un en aquesta vida, o l'origen social en el qual ha nascut, etc. I el que ens diu Rawls com a liberal és que una societat no pot ser justa si la sort de la gent ve condicionada per la "loteria social", on t'ha tocat néixer, i la loteria natural, amb quins talents t'ha tocat néixer. Com podem donar per justa una societat on la sort de la gent ja ve amb uns daus que estan trucats? Trucats si amb la loteria natural i la loteria social estem determinant la sort de la gent i són coses que ningú ha triat. Però a banda d'això, a banda de dir, molt bé, una de les desigualtats clau del capitalisme que consisteix a distribuir els salaris en funció de la seva productivitat marginal és incompatible amb els principis de justícia tal i com els entén el liberalisme igualitari, és que hi ha una cosa més greu i és que tots els economistes seriosos i honestos saben que això de la productivitat marginal de les persones és una cosa que no es pot calcular, que fem veure que la sabem, que fem veure que mesurem, que fem veure que podem saber

quina és la productivitat marginal de cadascú, tu pots saber quina és la productivitat mitjana d'una empresa però no pots saber quina és la productivitat concreta de cada treballador. Sobre això hi hauria moltíssim a discutir, però per posar sobre la taula que del que estem parlant és una cosa una mica "quixotesca" que és que intentem qüestionar els principis més bàsics del sistema que coneixem per sistema econòmic capitalista, que és la seva manera de distribuir el capital, la seva manera de distribuir les rendes del treball, el que intentem és qüestionar exactament aquestes bases que de tan bàsiques no ens sembla ja ni que siguin ideològiques, ens sembla que són naturals, les assumim normalment com un principi natural. Com podríem imaginar un mercat de treball que repartís les coses d'una altra manera? Ens és inimaginable. O com podríem fer-lo funcionar si repartíssim les coses d'una altra manera? Ho podeu imaginar però llavors no funcionarà. Aquí està una mica el marc de la nostra reflexió.

Entrant pròpiament en el què volem dir quan parlem de democràcia econòmica. Deixeu-me que encara us expliqui una altra cosa que és, molt bé, un cop que intentem des de la filosofia política refer aquella convicció inicial, una convicció que, és veritat que al segle XIX no va caldre filosofia política perquè els moviments socials d'esquerres diguessin que el capitalisme és injust, era una convicció compartida de manera molt espontània per una part important de les nostres societats, però ara no és així, no és una convicció compartida d'una manera espontània i ens hem de repreguntar, i nosaltres no sé si hem fet bé o malament però hem intentat reconstruir aquesta convicció des d'aquelles bases que ens semblaven més sòlides, que són les bases que ens dona la filosofia política. Perquè en la filosofia política la primera sorpresa és que ens trobem que Rawls i la tradició liberal diuen sí senyor, el capitalisme és injust, però ens trobem una segona cosa, també hi ha filosofia política marxista, des d'aquest punt de vista acadèmic, no un gran pensament conegut per l'opinió pública sinó un pensament que ha estat bastant desconegut, però hi ha tota una escola del que es coneix com a marxisme analític durant els anys 80, a Oxford, són la majoria anglosaxons, Roemer, Cohen, són els grans hereus acadèmics de la tradició marxista, i aquests senyors, que incorporen moltes coses de la tradició liberal que el marxisme del segle XX o de la primera meitat del segle XX no havia volgut incorporar, acaben fent un discurs coincident en un 85%, un 80%, un 90%, d'aquest liberalisme igualitarista. I això ho dic perquè crec que és més interessant del que pugui semblar a primera vista que és que en aquesta feina teòrico-acadèmica resulta que les dues tradicions enfrontades, com dos germans irreconciliables, han confluït. Sabien vostès que el liberalisme i el marxisme s'han trobat a finals del segle XX? Doncs no ho sabíem. S'han trobat, en l'àmbit de la filosofia s'han trobat per dir les mateixes coses. I quines són les coses que han dit? Que des del punt de vista del pensament no podem reconciliar-nos plenament i de manera definitiva amb el sistema capitalista perquè mai satisfarà els ideals il·lustrats de la justícia. Jo crec que és important que la filosofia ens carregui altra vegada d'arguments després del que ha passat partir de l'any 89 en relació a aquesta qüestió. A més és molt bonic, si us hi fixeu hi ha una certa paradoxa. Diu sí, la tradició socialista i la tradició liberal també es van trobar, perquè això és el que deia Toni Blair, jo sóc la reconciliació del socialisme amb el liberalisme, però per què es van reconciliar a cal Toni Blair? Allà es van reconciliar per fer un Ave Cesar al sistema, és una dimissió en relació als principis socials capitalistes. Mentre aquesta suposada trobada liberal-social-liberal es donava en l'àmbit dels partits polítics en forma de tercera via i no era res més que una dimissió des del punt de vista ideològic, la trobada entre la filosofia marxista i la filosofia liberal també es donava en l'àmbit ocult i nocturn de l'acadèmia, però allà aquesta trobada es donava per dir som filòsofs, no us portem les alternatives, nosaltres l'únic que sabem fer és pensar en tot el que té a veure amb la justícia d'una manera seriosa i us diem que el sistema no compleix aquests principis. A partir d'aquí, l'únic que ha aconseguit és reconfirmar una intenció inicial que, si voleu, no calia fer tantes voltes per reconfirmar-la, que és dir hem de buscar alternatives. Home, tanta feina per dir doncs sí, hem de buscar alternatives, ara ja sabem clarament que hem de buscar alternatives.

Però si volem buscar alternatives la primera cosa que ens veiem obligats a fer és una altra operació, desacoblar dos conceptes que històricament han anat acoblats, que és el concepte d'economia de mercat del concepte d'economia capitalista. Sempre identifiquem de manera acrítica la idea d'economia de mercat i la idea d'economia capitalista. En tot cas, és imaginable pensar sistemes econòmics de mercat no capitalistes? Aquesta és la segona gran pregunta que ens fem. La primera és: és compatible el capitalisme amb la justícia? Però no hem fet una volta llarguíssima per contestar el que ja sabíem, però benvinguda sigui. La segona pregunta: ¿és imaginable, des de les ciències socials, des de la sèrietat intel·lectual, des del que ens ha dit l'experiència històrica, des de molts llocs, des de molts pressupòsits, molts "des de", és imaginable sistemes de mercat no capitalistes? Per què de mercat? perquè, ja ho hem dit, hi ha dues maneres d'assignar els recursos, una és el mercat i l'altra és la planificació central, i la planificació central ja sabem el que ha donat de si, i no vol dir que no pugui ser una estratègia útil, puntualment, sectorialment, sectors estratègics, moments concrets de la història econòmica d'un país, però el que no podem pretendre és que assignar els recursos a través de la planificació central és una alternativa al capitalisme, no ho és. Per tant, a partir d'aquí, només hi ha una altra manera d'assignar els recursos, que és a través del mercat. És imaginable, per tant, sistemes de mercat no capitalistes i que siguin més –ja no dic completament- compatibles amb aquests principis de justícia que ens proposa la filosofia política? Aquesta és la segona pregunta que ens fem. I aquí, altra vegada si voleu, ens en anem al món de la reflexió teòrica, i ho dic en el sentit negatiu de l'adjectiu, però un es posa a rascar i igual que si rasques la filosofia política trobes coses, si rasques el món de la teoria econòmica trobes que en el pensament econòmic de les últimes dècades hi ha tota una tradició del que es podria dir el socialisme de mercat, és a dir, economies de mercat no capitalistes. Teories. Un podrà dir, utopies. No sé si són teories o són utopies, el que sí sé és que són reflexions integrals, amb vocació sistemàtica, amb vocació de sistema, amb vocació de com funcionaria un sistema de mercat no capitalista, un sistema de mercat socialista, i funcionaria així i així. I a partir d'aquí podem començar a discutir, podem començar a debatre.

Nosaltres en el llibre *Democràcia econòmica. Vers una alternativa al capitalisme*, aprofitem un discurs que és el d'un nord-americà que es diu David Schweickart, que seria un pensament proper a tot aquest corrent del marxisme analític, que fa una proposta de sistema econòmic de mercat no capitalista, que ell en diu la democràcia econòmica, on la clau de la qüestió és que el sistema de mercat intenti no generar aquelles dues desigualtats que dèiem que genera de manera sistemàtica, cada dia quan obrim les nostres empreses, genera de manera sistemàtica un sistema capitalista. Podem pensar empreses democràtiques que siguin capaces de distribuir la propietat, els salaris, les oportunitats i l'autoestima d'una altra manera? A partir d'aquí ell comença a explorar experiències històriques com el Japó de la postguerra, com la Iugoslàvia de la postguerra, per cert, experiències històriques com Mondragón, que és una de les fonts d'inspiració. Ell diu, al final, del que seria el gran cooperativisme industrial que al final el País Basc és qui l'ha sabut portar més lluny a nivell mundial. Aquesta seria una de les potes del seu model, mercat sí, per tant lliure empresa, lliure competència però democràcia –per això faig servir la paraula democràcia econòmica-. Una de les vies de construcció d'un sistema econòmic just és l'empresa democràtica. Després quines són les estratègies de democratització de l'empresa? Deixem-ho pel debat, n'hi ha moltes, però poso aquest exemple del cooperativisme perquè seria l'estratègia de democratització de l'empresa més clara de totes.

Mercat, empreses democràtiques i després, una part molt interessant del seu model, que és el sistema financer, que és el que pròpiament ens permet parlar de que hi ha un senyor que proposa un model econòmic postcapitalista de mercat perquè el model financer és molt especial, és un model financer que no es basa en què qui estalvia, fica els diners al banc, i el banc inverteix i tu tens un rendiment, o qui estalvia i fica el diners a borsa, compra accions i aquestes accions et donen uns dividendes, això és

un mercat financer capitalista, sinó que ell proposa un sistema financer para públic, o públic, o semi públic, que no sé com s'hauria de dir, en què els ingressos del sistema financer serien a través de la fiscalitat, a través d'un model fiscal concret, un tipus d'impost sobre les empreses concret, etc. Què és l'important d'aquest sistema financer de David Schweickart? L'important no és que el sistema financer sigui públic o no sigui públic, que sigui públic és una conseqüència d'una altra cosa, l'important és que el sistema financer pugui invertir no tenint com a únic objectiu maximitzar la rendibilitat dels inversors sinó tenir com a principal objectiu satisfer els principis de justícia que dèiem abans, satisfer una sèrie de criteris d'organització social com que no hi hagi atur, com que es potenciïn ventalls salaris el menys desiguals possibles, etc. És a dir, és imaginable que les caixes, els bancs, a l'hora de deixar diners en comptes de tenir en consideració només la fiabilitat de l'empresa, la solvència de l'empresa per tornar els diners que rep del sistema financer, tingués en compte una sèrie d'indicadors podríem dir socials? Jo dic uns indicadors socials que serien la traducció concreta d'aquells principis de justícia que ens proporciona la filosofia política. És imaginable si no fos un sistema financer basat en entitats privades capitalistes sinó basades en bancs semi públics o para públics i aquests bancs per poder fer això haurien de captar l'estalvi no pròpiament a través de l'estalvi sinó a través d'un sistema fiscal. Aquest en tot cas seria el model financer del Schweickart. Uns bancs públics que capten el capital que serveix per invertir en les empreses a través d'un mecanisme fiscal tenen condicions perquè els criteris en base als quals presten els seus diners siguin criteris democràticament decidits pel conjunt de la societat –això és molt important-, però ja no tens perquè estar sotmès a la dictadura de maximitzar la rendibilitat de l'estalviador que és la manera suau que tenim de dir fer més ric al que ja ho és, fer més ric al que ha pogut estalviar, que està bé, si és que és el sistema que hem inventat els últims 400 anys i ens ha servit pel que ens ha servit, no es tracta de fer una lectura moral, es tracta de fer una lectura econòmica del model.

Tenim un senyor que ens parla de democràcia econòmica. És molt bonic perquè Rawls, que ell només fa teories de la justícia, però diu siguem conscients que si agafem les dades, les dades que ens donen les ciències socials en el seu conjunt, l'antropologia, l'economia, el dret, la psicologia, totes les ciències socials, diu ell, una sèrie de dades que són els límits en els quals la naturalesa humana es pot comportar. Per tant, partint d'allò que les ciències socials ens diuen de la naturalesa humana, partint d'aquí, del realisme, no tenim àngels ni dimonis, tenim persones i les ciències socials, i la psicologia i la sociologia ens ajuden a entendre això, no som àngels ni dimonis som persones, partint d'aquí diu: podríem construir sistemes socials i sistemes econòmics diferents dels que hi ha? Diu sí és clar, la naturalesa humana no dóna només -i ell fa una llista, i té l'atreviment de fer una llista- pel comunisme de planificació central, per l'Estat del Benestar i pel capitalisme liberal, que serien els tres sistemes socials que la societat contemporània ha provat. Hem provat aquests tres sistemes socials: capitalisme, comunisme i Estat del Benestar, però la naturalesa humana ens permet imaginar altres models d'organització econòmica compatibles. Per què us dic això? Perquè Rawls diu no té massa sentit pensar alternatives que siguin utòpiques incompatibles amb la naturalesa humana. Però és que hi ha altres alternatives compatibles amb la naturalesa humana i ell en diu dos, i una de les dos, no es coneixia amb el Schweickart -són de generacions diferents-, però una de les dues seria el *liberal socialism* que diu ell, que és un sistema de mercat d'empreses democràtiques. I això és perfectament compatible, i és bonica l'expressió, amb aquelles dades que les ciències socials ens donen sobre la naturalesa humana. Cal pensar en l'home nou per tirar endavant la democràcia econòmica del Schweickart? Doncs no. És un sistema econòmic factible, compatible amb les nostres misèries com a espècie, amb les nostres grandeses? Doncs sí.

Ara, dit això, honestedat màxima, o sigui l'esquerra al segle XX hem patit massa disgustos com per no ser cautelosos. Schweickart és el primer que diu el meu sistema, que és factible, però si ara ens posem a pensar sobre la seva probabilitat que

s'implementi, improbable, eh? Diu, hi ha dues possibles transicions entre un sistema com el que coneixem d'Estat del Benestar i la democràcia econòmica. No resoldríem tots els problemes existencials de la humanitat, ni ho pretenem, resoldríem els problemes de desigualtat i prou, resoldríem els problemes d'injustícia distributiva i prou, però és que per això va néixer l'esquerra, entenc jo, que ja és molt. Potser l'esquerra també va néixer per donar-li sentit a la vida de la gent però, és clar, això ja és més complicat. En tot cas siguem austers, volem una esquerra que resolgui els problemes d'injustícia distributiva que hi ha en el sistema econòmic actual. Jo la vull per això d'entrada l'esquerra, després potser li demano més coses però d'entrada li demano aquesta, li demano resolguin vostès els problemes de justícia distributiva. Amb aquesta democràcia econòmica els resoldríem i Schweickart diu que hi ha dos models de transició possibles. Hi ha dos models de transició que ens explica i a continuació diu l'un el veig improbable i l'altre el veig impossible. O sigui que està molt bé i és una broma si voleu i després els explica i evidentment no creu que siguin impossibles perquè sinó no els explicaria. Però està molt bé aquest realisme radical que jo crec que hem de tenir si volem ser utòpics en el bon sentit de la paraula, no podem no tenir un realisme radical. Molt bé aquest senyor ens ha dibuixat un model, però seguim en el camp de la teoria, hem baixat una mica més avall, des les teories de la justícia ja tenim un sistema econòmic més o menys dibuixat que sembla factible, però que sigui factible només vol dir que és factible, no vol dir que sigui probable, entre altres coses hauríem d'organitzar moltes sessions com aquesta, per què ho dic això? perquè nosaltres volíem anar reconstruint aquesta vocació antagonista en relació amb el capitalisme, aquesta vocació de pensar una alternativa, aquesta vocació postcapitalista la volíem anar reconstruint però des de la màxima honestedat possible. Primer punt, tornem-nos a explicar per què el capitalisme és injust. Segon punt, expliquem per on aniria l'alternativa. Però això és teòric, això segueix sent teoria, i a continuació fem una proposta que és; baixem a la humil realitat, anava a dir a la mediocre realitat, i fem servir la democràcia com a què, fem servir la democràcia econòmica, aquest model alternatiu el fem servir com a horitzó i ens posem a caminar? Tenim una alternativa i volem transitar cap allà? Hi caminem, i per tant la democràcia econòmica és el final del camí... Sí, està molt bé, però això encara és un esquema intel·lectual, ens sembla que sense rebutjar-lo, però és molt a *l'ancien mode*, és a dir, és encara molt a l'antiga manera. Fem servir la democràcia econòmica d'una altra manera, d'entrada, fem-lo servir de radar. O sigui un agafa la democràcia econòmica i es posa a explorar – i faig servir aquesta metàfora perquè crec que és la manera més ràpida de resumir la idea- la nostra realitat econòmica i detectarem espècies, vol dir tipus, maneres d'organitzar la producció, maneres d'organitzar els mercats financers, maneres d'organitzar el mercat de treball, maneres d'organitzar la vida empresarial, maneres d'organitzar la vida econòmica en general, si tenim la democràcia com a radar podem detectar formes noves que tinguin ja una mica de pinta d'alternativa? És a dir, podem detectar espècies que, d'alguna forma, tinguin afinitat amb aquell model econòmic que hem dibuixat i que és tan bonic i que és tan factible? I aquesta és una mica l'operació, per un cantó hi ha qui dirà molt frustrant, perquè ara quan us l'expliqui direu, ah, era això! Però per l'altra molt estimulants perquè el que faig és detectar unes coses que existeixen i que funcionen. Però no només faig això, faig que ens les mirem d'una altra manera. Quines són aquestes coses que funcionen? Doncs si anem al mercat de treball hi ha instruments de construcció de democràcia empresarial, el cooperativisme n'és un, els sindicats n'haurien de ser un altre, no estic descobrint res que no coneguem, no parlo d'actors estranys. Però el tema és, som capaços d'entendre el potencial que té pensar en la democratització de la vida empresarial?

En tots els discursos i debats que hi ha hagut en el Fòrum Social Mundial els últims anys, a Porto Alegre perquè ens entenguem, a nosaltres ens ha arribat més tot el discurs de crítica a la globalització en el seu conjunt, ecologisme, els mercats financers, la taxa Tobin, els paradisos fiscals, les coses súper importantíssimes, però un va allà i descobreix que una de les columnes vertebrals del Fòrum Social Mundial

és el que els sud-americans anomenen economia social i solidària. I què és l'economia social i solidària? Doncs to l'univers d'empreses que tenen la voluntat d'organitzar-se de manera no capitalista. En quin sentit poden dir -perquè si és un tema d'etiquetes això és molt fàcil de fer-, en quin sentit diuen una manera de construir l'empresa de manera postcapitalista? Doncs ja ho hem dit abans, que no es dediqui a ventilar aquelles desigualtats estructurals en el sistema capitalista, que cada empresa, en sigui conscient o no, organitzada de manera capitalista és una centrifugadora de desigualtats. Podem construir organitzacions productives que resolguin els nostres reptes econòmics i que no centrifuguin aquests dos tipus de desigualtats propis del capitalisme? Jo no dic que ho hagin trobat, però hi ha qui ho intenta i hi ha qui a més vol etiquetar-ho explícitament, i per això diu, escolti, nosaltres no som economia capitalista, nosaltres som economia de mercat però diferent i per això ens diem economia social i solidària. Aquesta és una.

Seguim amb el radar. Anem als mercats financers i ens trobem la banca ètica. És la banca ètica la porta de sortida al sistema capitalisme? Si jo em faig la pregunta en aquests termes contestaré que no. No volem enganyar ningú, no volem magnificar res, no volem pensar-nos que hem descobert la solució de res, però fem la pregunta d'una manera diferent, hi ha entre la banca ètica i el model financer de la democràcia econòmica que descriu Schweickart afinitat? Sí, és una de les coses en les quals ens entretenim més en el llibre, perquè al final l'objectiu del sistema financer de Schweickart és que els criteris d'inversió no siguin els típicament capitalistes, que els criteris d'inversió garanteixin la productivitat del sistema, però tan important com això, que garanteixin la distribució justa. Aquest és l'objectiu del sistema financer del Schweickart. Incorpora la banca ètica criteris d'inversió no purament capitalistes? Sí. És la banca ètica la porta de sortida al sistema capitalista? No. Hi ha afinitat entre la banca ètica i el model financer del Schweickart? Sí, perquè la banca ètica ja és una primera forma d'inocular principis postcapitalistes en aquest sentit, en el sentit que els criteris d'inversió ja poden ser uns criteris que vulguin –si així ho volen els depositants d'una banca ètica, que al cap i a la fi són els que decideixen-, uns criteris que vulguin distribuir. Tu pots portar els diners a FIARE, i et donen tres caselles i diu: vols que els teus diners vagin a empreses –no ho diu així però és com si ho digués- que distribueixin d'una manera més justa i més igualitària? Sí. Doncs els teus diners només aniran a empreses que distribueixin d'una manera més justa i més igualitària. Hem agafat la democràcia econòmica com un radar i hem detectat això, i hem dit això s'hi s'assembla.

I la tercera espècie econòmica on veiem que hi ha una afinitat entre la democràcia econòmica i un sistema de mercat socialista són el que diem els moviments de consum responsable, però els moviments de consum responsable més en el sentit –jo poso sempre l'instrument més que l'actor en aquest cas- d'imaginar que els productes incorporin de manera habitual l'etiqueta “social”. És a dir, si som conscients que els nostres actes de consum tenen una capacitat per modificar el sistema, si els pensem com un acte agregat tant o més gran que moltes regulacions públiques, doncs aprofitem-ho, polititzem el consum, convertim el consum en un arma política. Però per convertir el consum en un arma política, com que el consum és molt diferent de votar, perquè votar ho fem cada quatre anys, ho podríem fer més però en tot cas no ho voldríem fer deu vegades cada dia, no hi ha ningú que vulgui votar deu referèndums cada dia, en canvi consumir sí que ho fem deu vegades cada dia, doncs si volem fer del consum un arma política ens ho han de posar molt fàcil, ha de ser tècnicament molt senzill. Per tant, encara ens falten les mediacions tècniques que ens permetin aquesta voluntat de polititzar el nostre consum i poder-ho fer d'una manera més o menys automàtica. Però és imaginable, l'etiqueta “social” vol ser això, l'etiqueta “social” vol ser que jo quan compro un producte, en aquell em diguin no només quant val, que és una part de la informació relativa al producte, sinó quanta igualtat o quanta desigualtat provoca aquella empresa que ha produït aquell producte. Resumim-ho així, hi ha qui no entén l'etiqueta “social” en aquest sentit, jo l'explico com nosaltres

entendem l'etiqueta "social" en la nostra proposta, és a dir diguem-ho diferent, podem imaginar que les empreses, totes elles, a més a més de tenir un balanç financer tinguin un balanç social? Sí. De fet tota la reflexió dels últims anys sobre responsabilitat social corporativa, la responsabilitat social de les empreses, que és un discurs que us semblarà molt més realista que aquest que estic fent jo probablement, però tota la idea de la responsabilitat social de les empreses, si és útil, no dic que no ho sigui, però si és útil és perquè posa sobre la taula la possibilitat de fer un balanç social de les empreses. Després veurem quins criteris triem per fer el balanç social però jo ja avanço: balanç social que incorpori aquells principis distributius dels quals parlàvem, balanç social que estigui basat sobretot en quines desigualtats són justes i quines són injustes, fem el balanç social que sigui fill d'aquella filosofia, que sigui fill d'aquelles teories de la justícia. Però, això és possible? Sí. I a partir d'aquí podem organitzar un sistema d'etiquetes socials que sigui una conseqüència més o menys automàtica del balanç social de les empreses? Sí. I a partir d'aquí nosaltres podem votar quin sistema econòmic estem fent quan anem a comprar? Sí. Per tant, si voleu, aquest és el que presenta dificultats tècniques més grans i al mateix temps el que presenta un potencial de modificació, de transformació de la vida econòmica més gran.

Són actors que els poso sobre la taula perquè ja existeixen. I en aquest sentit hi ha una idea d'un dels coautors del llibre, Jordi Garcia, però abans d'explicar-vos la idea de Jordi Garcia, si estem d'acord en què tot això són experiències econòmiques amb una certa dimensió alternativa, amb una certa afinitat al model ideal de democràcia econòmica, de socialisme de mercat, posem-nos-hi, no? I posem-nos-hi vol dir, primer, articular-les entre ells. Estan articulats avui dia el món cooperativista, el món de l'economia social, el món de la banca ètica, el món del consum responsable? Sí i no, i s'hi estan posant, però en tot cas, articular-los el que ens permet és posar una altra etiqueta sobre la taula, que seria l'etiqueta del mercat social, que aquesta sí que és molt més pràctica i molt més realista. Dius democràcia econòmica, socialisme de mercat, molt bonic però com s'hi arriba. Però en canvi dius mercat social, de què m'està parlant? Sí, miri, mercat social li estic parlant de l'articulació intel·ligent entre sistemes productius democràtics, entre sistemes financers que ja incorporen una dimensió alternativa, entre moviments de consum que volen fer servir el consum per potenciar un tipus d'empresa i castigar un altre tipus d'empresa, i quan jo integro banca ètica, cooperativisme, economia social, moviment de consum responsable, posem un nom de conjunt que es digui mercat social. Per tant, primer repte estratègic, però aquest ja sembla que ens hi podríem posar demà a treballar tots: mercat social, com objectiu a construir o, en la mesura que ja existeix, a potenciar. Segon repte, polítiques públiques. I els governs, en tot això quina responsabilitat tenen els governs? Posem sobre la taula una llista de polítiques públiques, que això ja també sembla realista i per demà, de promoció i enfortiment del mercat social, de promoció i enfortiment de la banca ètica, de promoció i enfortiment de les empreses democràtiques, etc, del consum responsable, treballem en la direcció de l'etiqueta "social", això sí que sembla que ens hi podríem posar demà, ja no és teoria, ho dic en aquest sentit.

Jordi Garcia diu que sobre el mercat social poden haver-hi tres mirades. La mirada neoliberal que diu, això és una cosa marginal, una cosa una mica exòtica, tenim uns sistemes de mercat capitalista, sí que hi ha tot aquest tipus d'experiències alternatives, molt promogudes des de la societat civil, una cosa fins i tot per quan hi ha crisis, això de les cooperatives, llavors per salvar l'empresa els treballadors fan una cooperativa... La segona mirada que podríem tenir sobre el mercat social seria la mirada socialdemòcrata, que és dir, a l'economia de mercat hi ha d'haver un espai per aquest tipus de maneres diferents de fer les coses, hi ha d'haver un espai per la banca ètica, pel cooperativisme, etc., la lògica de la coexistència, en el mercat hi cap tothom i també hi cap això. La tercera mirada, que és la mirada que seria pròpiament postcapitalista és a dir que hi ha un potencial de superació del sistema, que l'extraurem (no ho sabem), que l'activarem completament (no ho sabem), però és el

mercat social, un embrió d'una economia que podríem dir que si es desenvolupés en plenitud podríem començar a treure-li el nom d'economia capitalista. Doncs la mirada postcapitalista diu sí, el mercat social és l'embrió d'una economia postcapitalista. I després el que ens passa és que tenim tots una miqueta de les tres mirades, en el fons ens debatem entre totes tres, segons com et trobis aquell dia em crec més la mirada postcapitalista o més la mirada socialdemòcrata o fins i tot algun dia el desànim ens farà acabar mirant-ho amb la mirada neoliberal aquesta de dir això és una cosa marginal. L'interessant de la nostra proposta és dir nosaltres els hi proposem que es mirin això amb la mirada postcapitalista i a veure què passa i potser ens en sortim i potser no ens en sortim, però en tot cas ens sembla que la història econòmica no s'ha acabat.

Per concloure, a nosaltres ens semblava que en aquell moment històric en què posàvem això sobre la taula hi ha coses a favor de mirar-se això amb una mica de fe - diguem-ho així perquè al final aquestes coses també tenen a veure una mica amb la fe-. Una primera idea, que l'explicaré molt ràpidament és que estem fent un canvi molt rellevant de paradigma econòmic, seguim dins del món capitalista sens dubte però és veritat que l'economia occidental, i l'economia en general, l'economia global, els últims deu-vint-trenta anys ha fet un canvi de paradigma important, hem fet una revolució industrial... de fet, des de que va començar la revolució industrial no hem parat de fer revolucions industrials, la història del capitalisme és la història de la revolució industrial contínua, però l'última revolució industrial que hem fet és molt grossa, que és això que diem l'economia del coneixement, que per dir-ho ràpid i per dur l'aigua a "nuestro molino" –i ara veureu en quin sentit ho poso sobre la taula- la manera de crear riquesa fins fa trenta anys era ajuntar molts senyors en una fàbrica amb màquines tecnològicament molt potents, però que el que feien era bàsicament substituir sobretot la força física de la gent per aquestes màquines, i la SEAT feia cotxes, en unes cintes, circuits productius, tots els treballadors posats allà i uns enginyers que feien que estiguessin ben adequats el treballador i la màquina. Ara la manera de crear riquesa i la productivitat dels països ja no depèn tant d'això sinó que depèn que hi hagi molts senyors davant d'un ordinador. Aquesta és l'economia del coneixement, que vol dir que ara el que hem substituït no és la força física per màquines molt complexes sinó la força intel·lectual per màquines encara més complexes com més petites són les noves tecnologies de la informació, els ordinadors, Internet, etc. És clar, això per un cantó obre la porta a precaritzar com mai el mercat de treball, no ens enganyem, ha servit per això, però també obre la porta potencialment a una altra cosa, que és que objectivament si en l'economia del coneixement la clau és el coneixement, si l'autèntic capital de l'economia del coneixement és el coneixement, ¿qui és el propietari del coneixement? El treballador, per tant, ¿qui és l'autèntic capitalista? Doncs el treballador. És a dir, obre l'economia del coneixement una possibilitat per aconseguir allò que sempre havíem buscat des de l'esquerra que és "acabar con la división entre el capital y el trabajo"? No vol dir que l'economia del coneixement funcioni sense el capital financer, sense el capital tradicional, no, no ens enganyem, però hi ha un capital nou tan important que és això que en diem coneixement i el propietari del qual som cadascú de nosaltres. Per tant, l'economia del coneixement ens converteix en capitalistes? Per tant, l'economia del coneixement ens permet tornar a veure la democràcia empresarial com una cosa més factible? i que l'hauríem de repensar segurament d'acord amb aquest nou marc productiu de dalt a baix, i potser no hauríem ni de dir democràcia empresarial però dic democràcia empresarial perquè és la manera com tinc per dir-ho. Però, efectivament, a l'economia del coneixement s'obre una oportunitat nova per la idea dels productors associats lliurement –per dir-ho així-, que era aquella utopia del socialisme utòpic? Primera idea.

L'altra, penúltima i acabo, dius ostres el sistema econòmic del Schweickart és molt bon sistema, el model financer del Schweickart és molt bonic però teoria, eh?, teoria, val, molt bé, teoria. La banca ètica és molt més real però és una coseta petita. Per tant, seguim amb un problema, una és petiteta encara que existeixi i l'altra és sencera però

no existeix, teoria. Escolteu, jo no sé què quedarà en la consciència col·lectiva però deixeu que ho digui i si voleu això ratlla una mica la trampa, no crec que sigui trampa però potser sí que està a prop, amb la crisi financera el que hem vist tots és que perquè els bancs funcionin els hem hagut de nacionalitzar i li hem posat un copresident del Consell d'Administració triat pel Govern, i quan el banc ha estat públic llavors ha funcionat bé i ha fet el que havia de fer, mentre va ser completament privat no ho va fer bé i ara que els desnacionalitzarem ja veurem què passa. Per tant, interessant, els bancs perquè facin la feina que han de fer els hem hagut de convertir en bancs públics governats per consellers delegats nomenats pel Govern i pel Ministre d'Economia. Interessant que el sistema financer pugui ser governat com un sistema públic. Aquí queda. I això ha passat. Estem tots tranquils perquè és provisional, però imaginem que fos definitiu i que no els desnacionalitzessin, doncs imaginem que potser va millor i tot. No ho sé, suposo que això que acabo de dir ja és d'escàndol. No, no, seria un desastre, si la nacionalització no fos temporal seria un desastre, de segur, és veritat, però mentrestant ha servit perquè hi hagi la crisi més gran des del 29.

I llavors l'última cosa, nosaltres acabem el llibre *Democràcia econòmica. Vers una alternativa al capitalisme* parlant del socialisme dels ciutadans. Per què? Perquè diem, què estem fent en el fons? Quina és la diferència entre la mica d'utopia, però factible que dèiem abans, que hi ha en aquesta proposta de democràcia econòmica vers una alternativa al capitalisme, que és el subtítol del llibre, i la manera com havíem entès la utopia en el segle XIX i XX. Doncs que l'actor de la transformació, en el segle XIX i XX l'actor que havia de portar-nos d'un sistema capitalista a un sistema socialista era l'Estat, en les seves diferents versions, però era l'Estat, era el poder polític. O sigui, què havia de fer l'esquerra? Conquerir el poder polític i transformar el sistema econòmic. Des d'on? Des del poder polític. Versió 1: reformisme, poc a poc, però l'Estat del Benestar és l'Estat del Benestar, i la socialdemocràcia és profundament estatalista, no suprimeix el mercat però diu agafem l'Estat i intervenim el mercat, limitem el mercat, redistribuïm la distribució que fa el mercat, regulem el mercat, des de l'Estat. Versió 2: el comunisme, sistema soviètic –a mi no m'agrada dir comunisme per motius sobradament coneguts per tots vosaltres-, doncs tampoc... vull dir és Estat, Estat, Estat. En canvi nosaltres diem, escolti, hem trobat l'embrió de l'alternativa, amb una mirada si voleu postcapitalista que a alguns ens pugui fins i tot en algun moment semblar ingènua o intencionada o voluntarista, bé amb aquesta mirada postcapitalista hem trobat l'embrió de l'alternativa en la banca ètica, en l'economia social i solidària, en l'etiqueta social. I qui ho fa això? Això ho fa la societat civil, no ho fa pas l'Estat, això ho fa la societat civil que s'autoorganitza, els consumidors que s'autoorganitzen, els treballadors que s'autoorganitzen, els estalviadors que s'autoorganitzen. Societat civil. Necessitem l'Estat per fer això? Poc que el necessitem, ara, que ajudi, això és una altra cosa, no vol dir que li traguem al Govern tota responsabilitat però en tot cas el motor, l'actor que ens ha de portar hipotèticament d'un sistema capitalista a un sistema digueu-li de democràcia econòmica, postcapitalista, socialista, etc., en aquesta mirada més utòpica, no és l'Estat, és la societat civil. I nosaltres diem, la societat civil en algun sentit pot menys que el poder polític, no?, perquè a sobre la responsabilitat és nostra, no?, ara a sobre els governs no poden i ho hem de fer nosaltres des de la societat civil. En algun sentit pot menys, perquè el Govern governa, té les lleis, el Govern és qui defineix el marc jurídic en què es mou el sistema econòmic, el marc jurídic de les empreses, és qui nacionalitza, qui no nacionalitza, qui posa impostos, qui d'alguna manera empara la negociació col·lectiva on es determinen els salaris. Dius, home, té molt de poder el Govern i l'Estat. Sí, però, l'Estat, el Govern, la política sempre l'únic que farà –i prometo que és l'última frase- és corregir des de fora el mercat, controlar-lo, compensar-lo, limitar-lo, regular-lo, però no li pot canviar la naturalesa, per definició el poder polític al mercat no li pot canviar la naturalesa. En canvi, ¿qué tiene la sociedad civil que no tiene el Gobierno? Què té la societat civil que no té l'Estat? Que la societat civil és un actor per un cantó pot semblar molt més feble, però en canvi pot fer una cosa que el Govern no podrà fer, que és infiltrar-se en el mercat, ser mercat, fer mercat, però fer un mercat diferent, fer consum diferent, fer

empresa diferent, fer banca diferent. Això, en aquest sentit, la societat civil té un potencial de transformació gradual, progressiva, fragmentària, però un potencial de transformació de la naturalesa del mercat. I és en aquest sentit que diem la societat civil pot una cosa que l'Estat mai podrà, com a possibilitat, com a potencial, que és transformar la naturalesa mateixa del mercat i la seva manera de funcionar. I per això nosaltres acabem dient que el socialisme del segle XXI, si ha de fer el que esperem que algun dia faci, que és construir un model econòmic just, serà un socialisme dels ciutadans, per oposició al socialisme del segle XX que ha estat un socialisme des de l'Estat. Nosaltres diem, el que passa és que és una pena perquè hi va haver algun president de Govern d'un país que no recordo que va fer servir l'expressió "el socialismo de los ciudadanos", però ens n'oblidem i repensem la idea del socialisme dels ciutadans en aquest sentit, és a dir, ¿podem pensar en una utopia, però factible, coherent amb les dades que tenim sobre la naturalesa humana que no som ni àngels ni dimonis, som persones, podem pensar un sistema econòmic alternatiu? Sí. És plausible? No ho sabem, però en qualsevol cas l'estratègia que ens sembla l'única viable és el que nosaltres resumim amb la idea de socialisme dels ciutadans. Gràcies.